

MESEKATALÓGUSTÓL AFRIKAI SZIKLAKÉPEKIG S ISZLÁM DZSINNEKIG AZ ÚJ ETHNOLOGIA-KÖTET A KULTÚRA-PIACON

A. GERGELY ANDRÁS

Ethnológiai olvasat, afrikanisztikai fókusz

Sokak szerint, s köztük írók, szerzők, értelmezők, hasbeszélők, sőt olvasók szerint is: komolytalan műfaj, mert illetlenül rövid a recenzióé. Azt hihetik: mindent átfogó rajzolatot készít, mindenkit érdeklő témakörben, bárki által érthető nyelven és könnyedén átvehető üzenetként.

Pedig ez bizony sokszor épp ellenkezőképpen van. Mert hol inkább ismertet, hol csupán ismerkedik, néha elnagyolva áttekint, jobbra csak felszínesen lapoz. De mégis, mit tehetne, hisz jobbra „rövidet” kérnek, fülszöveget várnak, vagy tán azt se, még a cím is elég lenne sokszor, a többi csak fecsegés... Persze, zúzósaabb a kérdés: egyáltalán kinek szánnható most (épp ezért, vagy ennek ellenére) illő rövidséggel tálalt áttekintő szöveg, mely illetlennél illetlenebb egypercesbe illeszthető. Nem reklám, nem hozsanna, nem lekezelés, nem harsány méltatás. Közlés csupán, röviden és célirányosan – minden továbbit a Lelkes Olvasó kies érdeklődésére bízva...

Folyóirat (ha formára tán évkönyv is, egybeszerkesztve a négy szám, 646 oldalon) reflexiója egy folyóiratban – másfél perces egypercesben... ennyi a merészkedésem most. A cím: *Ethnologia. Multidiszciplináris szaktudományi folyóirat – elektronikus könyv*. Mundus Novus kiadó, 2016. Ha úgy tetszik, rovatai vannak, de ha tanulmánykötet formát képzelsz, annak is megfelel. Kortárs és tisztelgő a szám, *Bodrogi Tibor emlékére*, kinek ez okból három írása is benne van a művészetetológia problémáiról, az őstársadalmak művészetéről, meg a törzsi művészet kutatásának körvonalairól. Ehhez csatlakozik a főszerkesztő Biernaczky Szilárd, Hoppál Mihály és Voigt Vilmos – a hajdani kollégák – Bodrogi elemző felfogására fókuszált áttekintése. Voigt amúgy a magyar és indonéz képmotívum-párhuzamokról egy roppant alapos tanulmányt is közöl itt, Simon Róbert a „ne ölj!” tízparancsolati tiltás körül tájékozódik, Pesthy Mónika a vértanúság és emberáldozat szakrális-történeti vidékén jár, Hoppál Mihály az erősz és kultúra rendeződéseit tekinti át elmélet, erotika, obszcenitás, gyakorlat, szex és pornó mérföldkövei között. Ethnológia és régészet határvonalain jár Zboray András, egy egyiptomi sziklaművészeti lelőhelyen, ugyanitt Benkő Mihály és Erdélyi István a szárgátkai kultúra és a hunok kapcsolattörténetéből citál.

Ez elméleti írásokat etnológiai táji tagoltsággal követi *Ázsia* (darhat sámánaszszony Birtalan Ágnestől, a tejút fiainak uráli mitológiája Hoppáltól, egy török szúfi közösség vallásos dalai Sipos Jánostól, meg egy török népdalgyűjtés Csáki Éva kezéből), majd *Amerika* (Éder Xavér Ferenc és a missziók térképei, a vikingek mint tengeri nomádok, egy inuit nyomtatott őskiadvány, hajózások forrásai, tupi indián embrevés híradásai a 16. századból), továbbá *Afrika* (a Sona dicsérő énekköltészet Biernaczky kedvenc témaköréből, Szilasi Ildikó a kongói pendék ünneperől, Turóczi Ildikó kameruni orvosi látteleivel), s végül valamiféle interdiszciplináris vagy tudásköztes barangolás (a Közép-Afrikai Köztársaságban Besenyő János révén és az afrikai migráció akut kérdéseibe vezető L. Rédei Mártától). Az 540. oldaltól mintegy száz oldalon könyvismertetések, szemle-rovat következik 1994 és 2014 közötti megrostált szakirodalmi anyagból. Kézenfekvő kérdés lehet: mivégre e hosszú időtáv...? De az etnológia jelenkori kérdései mindig is a múltakból fakadnak, s nincs jelene sem, ha az nem fedezi föl önnön múltját is...

Ha ennyi tartalom-körvonal tán még sok is volna a folyóirat-formátumú kötetből, melynek már éppen nyomdába készül következő opusza, ez tán épp annyi „olvasat” volt, mint egy weboldalon átfutni a tartalomjegyzéket. De hogy egypercesem méltóképp kitöltsem (a maradék fél percből) csupán egy utalással: a sok-sok megszűnő, behaló, elhanyagolt, kiszáradó és betiltásra éppcsak anyagi eszközökkel ítelt olyan orgánunk van, mely szakmai ölelésben és évkönyvnyi mennyiségben kínál eligazodást, szaktájékozódást, visszatekintést, tudáshorizontokat, téma-bibliográfiákat, folklór és etnográfia, kulturális antropológia és etnológia közötti társas tudást. Az Ethnologia talán ilyen lesz, ha az elektronikusra formált adatbázis (Afrika Tudástár), folklorisztika és társadalomnéprajzi kutatás közös területeiről képes lesz kitartóan hírt hozni, tudások és tudásvágyók közötti találkozás felületévé válni.

A másfélperces egyperc letelt, abba hagyom. Talán megeshet, hogy valakit/valakiket véletlenül elér, s továbblapozásra késztet mindez... Akkor meg már a recenzens is elérte, ami feladata lehet. „Mindig túlbeszélni” és képletvélbe toladó hirdetéssé változni egyformán kellemetlen. A közlés-végi három pont viszont lehet a továbbgondolás kísértése is...

Nem kevés, de nem is régészeti időben mért (mintegy másfél) éve írtam a Periszkópon egy sajátos „műfajkísérletről”, mely mostanában egyre sűrűbben eluralkodni látszik a forráshiányos (vagyis önköltséges, önkéntes, magunk erejéből megvalósított) folyóirat-kiadási horizonton: egy kötetformán vaskossá sikeredett, négy számot átölölő új opusz, mely *Ethnologia* névre hallgat, s benne néprajztudományi, etnológiai, folklorisztikai, kultúrákutatói munkák halmozódnak egymásra.¹ Ez azért is érdemi eredmény lehet, mert a szerkesztésben és tudományos tanácsadói háttérben megkerülhetetlenül jelen lévő Voigt Vilmos saját értékelő előszavában is kiemeli (*Köszönet és bizalom a folytatásban*): amikor kezdődött, csak a remény volt a folytatásra, de most, hogy a kötetformára sikeredett évkönyv 2017–2018-as számai egybeszerkesztve 745 oldalon napvilágra kerültek, immár bizonyossá is lett: van igény, s kell legyen orgánus is, ahol mindez a tudomány piacára jöhet. A kötet: *Ethnologia. Multidiszciplináris szaktudományi folyóirat – elektronikus könyv* akkora és oly tartalomszínes, hogy bármit kiemelni belőle megokolt sértés a többi ellen...² De kell, mégis fontos, mert egyúttal ünnepel is a mű... Az előző kötet *Bodrogi Tibor emlékére* ajánlott összeállítás volt, ebben pedig most *Róheim Géza* 125. évfordulójára, *Biernaczky János* születése 100. évfordulójára, és *Hoppál Mihály* születése 75. évfordulójára készült a szerzőkörüli és tematikus hangolódás is. Vannak angyalok, dzsinnek, kincsek, *Róheim Géza* csuvas mesetípus-katalógusa, afrikai sziklaképek feltárása *Biernaczky Jánostól*, a *Hszüing-Nuk* régészeti kutatása *Mongóliában*, *nagyszentmiklósi aranykincs*, török népek vallási dalai és népdalai, *mongol lóvágás szertartása*, hagyományos kereskedelem *Fekete-Afrikában*, *Torday Emil* tárgyi gyűjteménye és katalógusai, interdiszciplináris kitekintések, emberi evolúció, társas világok és környezeti együtthatások, névvarázs és etnológiai pszichoanalitikai nézőpontok, antro-po-specifikus látásmódok és tapasztalatok – egyszóval angyalok és dzsinnek, meg minden, ami a kitért ablakú és kapujú etnológián keresztül beömlik a társas tudás szakterületeire, az össze-diszciplinálódik itt.

Olykor, még ismertető-írás közben is rá-rákap a képzeletem a vélt és valódi olvasóra... , mennyire tűnhet valamely zúzós tücsöktudománynak olykor mindaz, amiről választékos lelkesedéssel próbálok tudósítani. De mindig belátom, megvan a korlátja a szakérdeklődésnek s a köznapi tájékozódásnak, tudományterületeknek és kölcsönhatásoknak is. Ezek között, s olykor mögött igyekszem járkalni rendszerint... , ne kelljen lábjegyzethez is lábjegyzetet illeszteni a magyarázatok kedvéért. Itt most megteszik ezt a szerkesztők (részben az ünnepeltek is a maguk szövegeivel), ám Voigt Vilmos és Verebélyi Kincső mellett *Biernaczky Szilárd* is *Róheimről*, szintén (autodidakta) afrikanista édesapjáról, az *Afrika-kutató Frobenius-kommentárok* szerzőjéről, a hazai afrikai szájhagyomány-kutatásról, *Jack Goody*-ról és *Jan Vansináról*, de még egyéb, hosszú sort alkotó témakörökről értekeznek. A főszerkesztő *Hoppál Mihály* kiadós áttekintést komponál az *International Society for Shamanistic Research* (ISSR) intézményéről és *Diószegi Vilmos* örökségéről, az 1991 és 2015 közötti időszakról. Az *Általános áttekintések és elméleti írások* fejezet tartalmazza még *David Henige Szájhagyomány és kronológia* tanulmányát, valamint *Simon Róbert Angyalok és dzsinnek az iszlámban* dolgozatát, melyeket a *Róheim Géza*, az

etnológia pszichoanalitikai irányzatának megteremtője fejezet követ (többek között Verebélyi Kincső Róheim Géza, *a kincskereső és Voigt Vilmos Az ismeretlenül maradt úttörő mesetípus jegyzék* cikkével, melyeket még hét írás kísér, egyebek mellett Róheimtől, József Attilára tett hatásáról és afrikai tematikájáról).

Egy vonásnyi lélegzetvétel..., új témakör, más tudástartomány és módszertan, *Etnológia és régészet* tematikus körrel: afrikai sziklaképek feltárása és stílus-kérdései (Biernaczky János tollából), *A nagyszentmiklósi aranykincs rovásfeliratai és a történelem* Erdélyi Istvántól, s ugyancsak tőle (Benkő Mihály szerzőtársával közösen) *A Hsziumg-Nuk régészeti kutatása Mongóliában*. Itt egy kézenfekvő átkötés: *Ázsia* témaköre jön sorra új fejezetben (Sipos János, Csáki Éva, Bán Kornélia írással), melyeket azután az etnológia bevett nagytársági kulturális földrajza szerinti újabb világok követnek: *Amerikáról* Voigt Vilmos, *Afrikáról* az ismert kutatók: Sárkány Mihály, Biernaczky Szilárd, Szilasi Ildikó Hermina, Tesfay Sába tanulmányai sorjáznak, *Interdiszciplináris kitekintések* blokkban *az emberi evolúcióról* Surányi Dezső, *Pászka Imre újabb kötete kapcsán* én is közreadtam elemző áttekintést, s még erre következnek az *Ismertetések* rovat cikkei (540-658. oldal) temérdek szakmai részkérdésről, monográfiáról, folyóirat-cikkről, tanulmánykötetről szóló közlésekkel, tizenegy szerző tollából, végül a folyóirat-kötet *Tudománytörténet / viták / információk / a nemzetközi tudomány hírei* blokkal ér véget hét írás vegyes anyagával, melyek persze a legtöbb „szokványos” folyóirat végén ott leskelnek, mint futball-hírek a napilapok utsó oldalán...

E nyolc fejezet (igen, bizony, talán) távol van az erdélyi szótól, távol a mindennapi tudomány-fogyasztók bevett ízlésétől, de még a szakfolyóiratok alapvető tematikáitól is. Akkor mégis, minek az ismertető róluk, ily kutyafuttában, szinte a több oldalas tartalomjegyzéket kiváltó szerepkörben...?! Igazi a kérdés, de a válasz, bármily erőtlen is, ennél célzottabb. Kell, nemcsak a humán- és társadalomtudományok szemlélő kölcsönösége egymással karöltve, de a rokon területek harmóniája is: a kolozsvári néprajz, a vásárhelyi kommunikáció-szak, a bölcsészeti-filológiai tudástartományok megannyi ágazata (nyelvészettől történettudományig, pszichológiától kultúratörténetig, humánökológiától vallástudományig egy seregnyi szakismeret) vesz ilyenkor példát, mintát, tematikai képletet, forrásjegyzéket, képanyagot, bibliográfiai kínálatot, tudástechnikát és módszertani inspirációt is, melyet máshonnan nehéz átvenni, hisz nem kerül elébünk. Kell ez, kell a kölcsönhatás, kell a válasz, s a látenszen elérhető ágazatok között ott rejlik a kisebbségkutatás, a távoli földrészek népmismeretének rejtőzködő forrásanyaga, a társas tudások megannyi más eszközkészlete is. Végző soron meg azért, mert egyszerűen érdekes, izgalmas, inspiráló, tudást edző, partnerséget serkentő, jövőendő együttműködésekre készítető, sőt minden tudományosság számára is szerzői partnerviszonyt forszírozó mindez.

S ha már a mindenségek, afrikai hősmesék, dicsérő költészet, szakrális jelképtárak öröksége: a magyarországi afrikakutatási törekvések történetéből kiemelten jelent meg ugyanott és ugyanabban a sorozatban Biernaczky Szilárd: **AFRIKA MAGYARORSZÁGON – MAGYAROK AFRIKÁRÓL** tudománytörténeti vázlatok – I. kötet, amit több partner-intézmény és támogató tudományos háttér révén

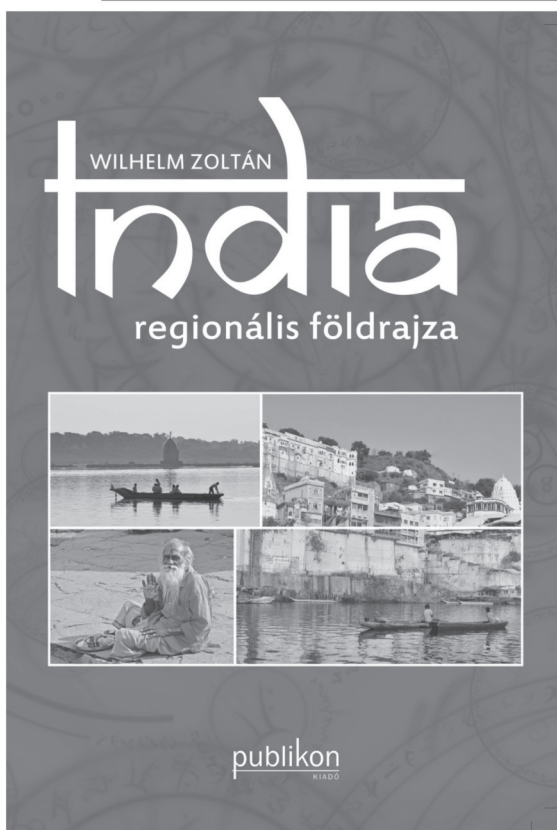
kiadott a Mundus Novus Könyvek, Érd – 2017., 550 oldalon, valamint épp e pillanatban jelenik meg a Francia Intézet segítségével *Szilamaka és Pullori (fulani eposz)* elmondta Boubacar Tinguidji, lejegyezte, fordította és bevezette Christiane Seydou magyarra fordította a francia változathoz: Biernaczky János†, Kun Tibor és Biernaczky Szilárd, szerkesztette, bevezette és utószó: Biernaczky Szilárd, 240 oldal is. Ezekből is következik, látva látható, hogy ha van a pécsi Afrikakutató Központ aktuális nemzetközi kapcsolat-hálózat és gazdaság-diplomácia kutatása, az Afrika Tanulmányok kiadása mellett igazán markánsan fölzárkózó intézmény, melynek érdeklődési irányában Afrika áll, az éppen a Mundus kiadó, s háta megett a Magyar Afrika Tudástár mint elektronikus könyvtár,³ ahol (aktuális adat szerint) 3224 szöveg vált elérhetővé az Afrika-tematika széles büvköréből, forrásaiból, elemzéseiből, klasszikusaiból, reflexiókból.

Ez pedig már nemcsak mesekatalógus, hanem meta-katalógus inkább, s igaz, kevésbé a sziklaképek pompás árnyalataiban, de a tudások szivárványos sokféleségének mesés gazdagságával kényeztető módon. Jó pedig csak akkor és addig lesz, amíg ennek, ilyesminek értékét becsét látjuk, hasznát élvezzük, gyarapítását és elismerését sürgetjük. ☀

Jegyzetek

- 1 lásd az előzmény-kezdeményt: <https://sites.google.com/view/peri-mikro-szqp/2018167-186/ethnologia-foly%C3%B3irat%C3%B6tet>
- 2 Mundus Novus kiadó, felelős szerkesztő Biernaczky Szilárd, Budapest, 2019, 745 oldal
- 3 <http://afrikatudastar.hu/HU/magyar-afrika-tudas-tar>

Wilhelm Zoltán

India regionális földrajza

Teljes biztonsággal állíthatjuk, hogy a világ társadalmi szempontból legváltozatosabb – és így az egyik legérdekesebb – állama India. Lakosságának etnikai, nyelvi, vallási, illetve kaszttagolódása olyan heterogenitást eredményez, melyre más országban aligha találunk példát. Mindez együtt jár a hatalmas állam természetföldrajzi adottságaiban meglévő különbségekkel is: a Föld legmagasabb hegységének csúcsaitól a tengerparti síkságokig, a trópusi sivatagtól az esőerdőkig juthatunk el Indián belül. Ez a rendkívüli sokszínűség természetes módon eredményez komoly belső különbségeket. Ezt fejezi ki az a szlogen, amely a hivatalos köröknek és az utca emberének is hitvallása: „unity in diversity”, vagyis egység a különbözőségben. Ez az alapja annak a toleranciának, amely hidat jelent a különböző, de együtt élő kultúrák között. És ez a bölcs türelem vezetett el az 1990-es évek eleji gazdasági rendszerváltozáshoz, amely a világ egyik leggyorsabban bővülő gazdaságává tette Indiát.